

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ

Το θέατρο στην Κύπρο, Α' 1860-1939, Β' 1950-1959, Λευκωσία 2005, 371+383σ.,
εικ., ISBN 9063-7601-3-9.

ΑΝΤΡΗ Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Το θέατρο στην Κύπρο (1960-1974). Οι θιάσοι, η κρατική πολιτική και τα πρώτα χρόνια του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου, Καστανιώτης, Αθήνα 2006, 612σ.,
εικ., ISBN 978-960-05-4277-2.

Με την πρώτη δίτομη μονογραφία διαθέτουμε πλέον μια βάσιμη και συστηματική ιστορία του κυπριακού θεάτρου της Αγγλοκρατίας (που ξεκινά το 1878), πέρα από τις κατά καιρούς μελέτες του ίδιου του Γιάννη Κατσούρη και την κάπως άνηση εργασία του Π. Μ. Μουστερή: *Χρονολογική ιστορία του κυπριακού θεάτρου, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι και του 1986*, Λεμεσός 1988 (για μια σύντομη σύνοψη βλ. και Β. Πούγχερ: «Το θέατρο στην ελληνική επαρχία», *Το θέατρο στην Ελλάδα. Μορφολογικές επισημάνσεις*, Αθήνα 1992, σσ. 331-381, ιδίως σσ. 364 εξ.). Η εργασία της συμπλήρωσης και συστηματικοποίησης των ιστορικών στοιχείων, που είχαν προκύψει από κάποιες ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές σχετικά με το ιστορικό του ελληνόφωνου θεάτρου στην Κύπρο, πραγματοποιήθηκε στη δεκαετία 1995-2005. Για τις μεθοδολογικές επιλογές σημειώνει ο ίδιος ο συγγραφέας επιλογικά: «Στην πραγματικότητα πρόκειται για την ιστορία του θεάτρου στην Κύπρο στα χρόνια της Αγγλοκρατίας. / Σ' αυτή την εκατόχρονη διαδρομή μελετήθηκε όσο το επέτρεπαν οι πηγές, οι πληροφορίες και οι μαρτυρίες, ακόμα και οι προφορικές, που συνελέγησαν, η πορεία της θεατρικής παράστασης των διαφόρων ερασιτεχνικών ομάδων των πόλεων και της υπαίθρου, οι θεατρικές προσπάθειες των σχολείων και βεβαίως η φυσιογνωμία και η δραστηριότητα των ντόπιων επαγγελματικών θιάσων και των ατόμων που τους συγκροτούσαν. / Ακόμα μελετήθηκε συστηματικά η πορεία όλων των ελληνικών θιάσων που πέρασαν από την Κύπρο στα χρόνια της Αγγλοκρατίας, κυρίως από τις ειδήσεις του τύπου, τις κριτικές, τις ανακοινώσεις, τις διαφημίσεις, τα διαφημιστικά μονόφυλλα και τα προγράμματα των παραστάσεων. / Έγινε προσπάθεια να συγκεντρωθούν και να καταταγούν χρονολογικά όλα τα έργα των Κυπρίων συγγραφέων, από το 1869 που εντοπίζεται το πρώτο ως το τέλος της Αγγλοκρατίας, που εκδόθηκαν σε τόμο ή καταχωρήθηκαν σε διάφορα περιοδικά ή παραμένουν χειρόγραφα σε διάφορα αρχεία ή τέλος που ανέβηκαν από κάποια σκηνή. Είναι λογικό ότι πολλά απ' αυτά τα ξέρουμε μόνο από τους τίτλους τους, μια και τα ίδια τα κείμενα συχνά λανθάνουν, ακολουθώντας τη συνηθισμένη μοίρα των θεατρογραφημάτων που παίζονται αλλά δεν εκδίδονται. Στον τομέα αυτό, πάντως είμαι σίγουρος πως υπάρχει πολύς δρόμος να διανυθεί για να υπάρξει ένας πλήρης κατάλογος όλων των προσπαθειών των Κυπρίων για συγγραφή θεατρικών κειμένων. / Παράλληλα με τα πιο πάνω έγινε αναφορά με μεγάλη, βέβαια, συντομία, στην ιστορική πορεία της Κύπρου αλλά και στην καθημερινή της ζωή, πολιτική και άλλη για να εντάσσεται η θεατρική δραστηριότητα στα ιστορικά και κοινωνικά της πλαίσια. / Μελετήθηκε τέλος, όσο ήταν δυνατό, ο ντόπιος κριτικός-θεατρικός λόγος, η ίδια η παράσταση και οι συντελεστές της και το κοινό και οι αντιδράσεις του στην πορεία του χρόνου. Ακόμα καταγράφηκαν οι ξενόγλωσσες ερασιτεχνικές ή επαγγελματικές παραστάσεις, που πέρασαν στον ελληνικό τύπο. / Μ' άλλα λόγια μελετήθηκε το θέατρο και οι εκδηλώσεις του, όχι μόνο ως μια καλλιτεχνική εκδήλωση αλλά και ως φαινόμενο ιστορικό, κοινωνικό αλλά και καθημερινό. Γι' αυτό, κάποτε, για να εμπλουτίζεται η θεατρική εικόνα, χρησιμοποιήθηκαν χρονολογικά στοιχεία» (τόμ. Β', σσ. 320 εξ.).

Πρόκειται για μονογραφία που συντάσσεται στην κυριολεξία από τις πληροφορίες των πρωτογενών πηγών, όπως είναι ο ελληνόφωνος τύπος του νησιού της Αφροδίτης. Το ιστορικό του κυπριακού θεάτρου χωρίζεται σε χρονολογικές ενότητες, μέσα στις οποίες ακολουθείται σχεδόν πάντα η ίδια θεματική αλληλουχία: Α΄: Ντόπιες ερασιτεχνικές παραστάσεις και οι συντελεστές τους, Β΄: Οι ελληνικοί θιάσοι (ενν. οι θιάσοι από την Ελλάδα), Γ΄: Παραστάσεις ξενόγλωσσων συγροτημάτων, Δ΄: Τα θεατρικά έργα. Ξένα, ελληνικά, κυπριακά, και Ε΄: Η παράσταση και το κοινό, Η κριτική. Οι χώροι των παραστάσεων (τα θέατρα σε πόλεις και χωριά). Με τη συστηματική αυτή παρουσίαζονται οι εξής ιστορικές ενότητες: στον τόμ. Α΄: «Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας» (σσ. 17-26), «Τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας» (σσ. 27-83), «Οι αρχές του εικοστού αιώνα (1900-1918)» (σσ. 85-183) και «Ο Μεσοπόλεμος (1919-1939)» (σσ. 185-330), στον Β΄ τόμο: «Τα χρόνια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου (1940-1945)» (σσ. 23-86), «Από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου ως την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα (1946-1955)» (σσ. 87-197), «Τα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα (1955-1959)» (σσ. 199-236) και δύο κεφάλαια που πλαισιώνουν όλες τις περιόδους του Β΄ τόμου: «Η τελευταία περίοδος της Αποικιοκρατίας (1940-1959)» (σσ. 17-21) και «Θεατρικές δραστηριότητες ολόκληρης της περιόδου (1940-1959)» (σσ. 237-321). Μέσα στις χρονικές ενότητες ορισμένες κατηγορίες, όπως π. χ. το ερασιτεχνικό θέατρο, φανερώνουν κάποιες διαφοροποιήσεις: τη μια παρουσιάζεται κατά πόλεις και χωριά, την άλλη με χρονολογική σειρά. Ακολουθούν ακόμα ο Επίλογος (σσ. 323 εξ.), Πηγές και βοηθήματα (σσ. 325-337) και ένα πολύ λεπτομερειακό ευρετήριο (σσ. 339-383), για το οποίο οι ερευνητές θα ευχαριστήσουν ιδιαίτερα τον συγγραφέα, γιατί επιτρέπει άνετα την επιλεκτική χρήση των δύο τόμων. Ένας λεπτομερέστερος σχολιασμός για το όλο έργο και τα διάφορα τμήματά του θα προκύψει μόνο από την επαναλαμβανόμενη χρήση της εργασίας, η οποία φυλάσσει έναν απρόσμενο πλούτο πληροφοριών, ο οποίος ξεκλειδώνεται από το ευρετήριο με τον πιο ιδανικό τρόπο.

Τρόπον τινά τη συνέχεια της ιστορίας αυτής προσφέρει η δεύτερη μονογραφία για τα χρόνια 1960-1974, το έτος της εισβολής του Αττίλα, η οποία δημοσιεύεται στη σειρά «Σκηνική Πράξη», που διευθύνει ο Πλάτων Μαυρομούστακος στις εκδόσεις Καστανιώτη. Εδώ η συγκρότηση της όλης εικόνας είναι ευχερέστερη λόγω των πηγών και της μικρότερης χρονικής απόστασης. Στο τέλος αυτής της περιόδου η θεατρική κίνηση στο νησί της Αφροδίτης στρέφεται πλέον γύρω από έναν σταθερό άξονα, το κρατικό Θεατρικό Οργανισμό Κύπρου. Γι' αυτή τη μονογραφία υπήρχαν πλέον και κάποιες βάσιμες προεργασίες με συγκεντρωμένο υλικό: Γ. Πελεκάνος (επιμ.): *Βούλα Πελεκάνου, αφιέρωμα στα φώτα της ράμπας 1961-1975*, Λευκωσία 1976 και Βλ. Κανακάρη: *30 χρόνια θέατρο. Μια ζωή αφιερωμένη στη θεατρική τέχνη*, Λευκωσία 1977. Επομένως η έρευνα μπόρεσε, όπως φαίνεται και από τον όγκο της μονογραφίας, να πάει σε μεγαλύτερο βάθος. Ο Πρόλογος εξηγεί και τη διάρθρωση και τους στόχους: «Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος εξετάζεται η θεατρική ζωή κυρίως, καθώς και η διαμόρφωση της κρατικής πολιτικής στο θέατρο. Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται η ίδρυση και η εδραίωση του κρατικού θεάτρου και η πορεία του Θ.Ο.Κ. μέχρι το 1974. / Η περιγραφή της θεατρικής δραστηριότητας δεν είναι εξαντλητική. Εξετάζονται κυρίως οι σημαντικότεροι θιάσοι, ώστε να εξυπηρετηθεί ο στόχος της εργασίας, που είναι η σκιαγράφηση της θεατρικής δραστηριότητας, της κρατικής πολιτικής στο θέατρο και της πορείας προς το κρατικό θέατρο. Η εργασία δεν εξετάζει το μεγάλο θέμα της παρουσίας των περιοδεούντων – ελληνικών κυρίως – θιάσων που επισκέπτονται την Κύπρο. Επίσης, συνοπτική είναι η εξέταση των θιάσων επιθεώρησης, οι οποίοι αποτελούν ένα ιδιαίτερο θέμα στο πλαίσιο της θεατρικής ζωής. Δεν μελετούνται επίσης οι εκδοχές του λαϊκού θε-

άτρου, όπως το ακμαίο θέατρο σκιών. Η αναφορά στο κυπριακό θεατρικό έργο γίνεται στο βαθμό που αυτό αποτελεί μέρος του ρεπερτορίου των θιάσων τους οποίους μελετά η εργασία. Έτσι, δεν επιχειρείται ενδελεχής ανάλυση των προβλημάτων που αναφέρονται (θεματολογία, γλώσσα, υφολογικά στερεότυπα και εξέλιξη). Συνοπτική παρουσίαση του θέματος γίνεται στο Κεφάλαιο 1 του Πρώτου Μέρους» (σσ. 19 εξ.).

Για το θέατρο σκιών στην Κύπρο υπάρχει ειδική βιβλιογραφία (βλ. στη συνέχεια). Για το κυπριακό θεατρικό έργο χρειάζονται ακόμα ξεχωριστές επιστημονικές προσεγγίσεις. Λόγω της μεγαλύτερης συνθετότητας της μονογραφίας επιβάλλεται να παρουσιαστεί η δομή της σχετικά με κεφάλαια και τίτλους. Το Πρώτο Μέρος, «Η θεατρική ζωή και η διαμόρφωση της κρατικής πολιτικής στο Θέατρο» χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο, «Η ιστορική συγκυρία και το πνευματικό περιβάλλον» (σσ. 29 εξ.), καταπιάνεται με τις εξής θεματικές ενότητες: Η πολιτική συγκυρία, Η εκπαίδευση, Το πνευματικό κλίμα και οι τέχνες (Το πνευματικό κλίμα και οι θεομοί, Η κριτική, Ο ρόλος των λογοτεχνικών περιοδικών, Η λογοτεχνία, Οι τέχνες), Το θεατρικό έργο, Η θεατρική δραστηριότητα πριν από την ανεξαρτησία: Από τις ερασιτεχνικές παραστάσεις του 19^{ου} αιώνα στις πρώτες επαγγελματικές προσπάθειες (Το καλλιτεχνικό στίγμα της θεατρικής ζωής τη δεκαετία του 1950, Οι συνθήκες της εποχής και η θεατρική ζωή, Το Κυπριακό Θέατρο: Από την ίδρυση μέχρι το 1959, Οι Ενωμένοι Καλλιτέχνες: Η πρώτη φάση 1957-1959) – κεφάλαιο που εν μέρει επικαλύπτεται με το τελευταίο κεφάλαιο της μονογραφίας του Κατσούρη. Το δεύτερο κεφάλαιο, «Στο μεταίχμιο μιας νέας αντίληψης για το θέατρο» (σσ. 77 εξ.), περιέχει τα εξής: Η «παλιά φρουρά» στο γύρισμα της δεκαετίας (Το Κυπριακό Θέατρο στις νέες συνθήκες, Η αναδιοργάνωση των Ενωμένων Καλλιτεχνών 1959 και η διάσπασή τους 1960), Το Νέο Θέατρο, Η Νέα Σκηνή, Το Θέατρο Τέχνης (Η ίδρυση, Οι παραγωγές και η πορεία του Θεάτρου Τέχνης, Η προσφορά του θιάσου, Η φυσιογνωμία του, Η υποδοχή). Το τρίτο κεφάλαιο, «Το αίτημα για την συμβολή του κράτους στη θεατρική δραστηριότητα και οι σχετικές απόπειρες της δεκαετίας του 1960» (σσ. 129 εξ.) περιγράφει πλέον το δρόμο προς την ίδρυση κρατικού θεάτρου: Οι πρώτες θέσεις (Η διαμόρφωση του αιτήματος για τη συμβολή του κράτους, Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι θίασοι, Τα πρώτα δημοσιεύματα, Μια επίσημη θέση), Οι πρώτες πρωτοβουλίες (Η Επιτροπή Συντονισμού και Αναπτύξεως της Θεατρικής Κινησεως, Η έκθεση Κουρνούτου – Μουζενίδη 1961, Η έρευνα των «Κυπριακών Χρονικών» και η θέση της πολιτείας), Απόπειρες και ιδέες (Η απόπειρα για ίδρυση Κοινοτικού Θεάτρου 1963, Η έκθεση του Πωλ Μπρους Πέτιτ 1964, Η απροθυμία της πολιτείας και η απογοήτευση του θεατρικού κόσμου μετά την πολιτική κρίση, Η ιδέα για την ίδρυση Δημοτικού Θεάτρου 1967), Τα βήματα προς την ίδρυση κρατικού θεάτρου (Η πρόταση του 1968, Οι πρώτες συστηματικές επιχορηγήσεις, Επιλογές).

Και με το τέταρτο κεφάλαιο μπαίνουμε πλέον στην ίδρυση και δράση του Ο.Θ.Α.Κ., κατά κάποιον τρόπο προδρομικής μορφής του Θ.Ο.Κ.: «Ο Οργανισμός Θεατρικής Ανάπτυξης Κύπρου (1961-1968): Η πορεία του και η συμβολή του κράτους» (σσ. 186 εξ.). Το κεφάλαιο αυτό εξιστορεί τις εξής θεματικές ενότητες: Η ίδρυση και η συγκρότηση του Ο.Θ.Α.Κ. 1961 (Η ταυτότητα του Ο.Θ.Α.Κ., Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του Ο.Θ.Α.Κ., Μια υπόθεση για το ρόλο των ηθοποιών στην ίδρυση του Ο.Θ.Α.Κ., Το κράτος απέναντι στον Ο.Θ.Α.Κ.), Το φιλόδοξο ξεκίνημα και τα δύο πρώτα χρόνια (Η πρώτη θεατρική περίοδος – Το πρώτο βήμα: *Ο θάνατος του Δαντών*, Σταθερότερα βήματα: ο *Πλούτος* και η *Ηδονή της τιμότητας*, Η διαίρεση του θιάσου σε δύο κλιμάκια, Μεγάλες παραγωγές στο τέλος της πρώτης θεατρικής περιόδου, Διαφοροποιήσεις στο δυναμικό του θιάσου, Η οικονομική κατάσταση και η διοίκηση κατά την πρώτη περίοδο, Απομιμήσεις και κριτική, Το καλοκαί-

ρι του 1962 – Οι παραγωγές του καλοκαιριού, Η πρώτη ενίσχυση από την Ε.Κ.Σ.Κ., Η δεύτερη χειμερινή περίοδος – Ένα αξιο ξεκίνημα με τον *Ανάξιο*, «Τα δεδομένα της κυπριακής θεατρικής πραγματικότητας και ο Ο.Θ.Α.Κ.», Οι παραγωγές της δεύτερης χρονιάς, Η έκθεση του Ίβρινγκ Μπρόουν για τον Ο.Θ.Α.Κ., Η επιβίωση του Ο.Θ.Α.Κ., Από το καλοκαίρι του 1963 μέχρι τις διακοινοτικές διαμάχες, Μια αποτίμηση για το διάστημα 1961-1963), Ο Ο.Θ.Α.Κ. ως αυτοσυντήρητος θίασος 1964-1968 (Η διοίκηση και η οικονομική κατάσταση κατά τη νέα φάση, Οι παραγωγές κατά την περίοδο της διακοινοτικής αντιπαράθεσης, Στροφή στη φάρσα: το διάστημα 1965-1968, Η οικονομική κατάσταση του Ο.Θ.Α.Κ. κατά το διάστημα 1964-1968), Συμπεράσματα (Το ρεπερτόριο, Η παρουσία του σκηνοθέτη, Οι αιτίες της αποτυχίας του Ο.Θ.Α.Κ. να ανταποκριθεί στους στόχους του).

Όπως γίνεται φανερό ήδη με την απλή αναφορά των τίτλων των υποκεφαλαίων η μονογραφία προχωρεί σε μεγαλύτερο βάθος της ανάλυσης. Το επιβεβαιώνει και το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του Πρώτου Μέρους: «Οι θίασοι μετά την ίδρυση του Ο.Θ.Α.Κ., το Θέατρο του Ρ.Ι.Κ. (1969-1971) και ο θεσμός των επιχορηγήσεων» (σσ. 282 εξ.): Εισαγωγικά, Οι ανεξάρτητες προσπάθειες της δεκαετίας του 1960 (Το Ελεύθερο Κυπριακό Θέατρο, Το Νέο Θέατρο της Μόνικας Βασιλείου, Το Εθνικό Λαϊκό Θέατρο του Θάνου Σακκέτα, Ο ΕΘΟΣ, Ο θίασος του Βλαδίμηρου Κανκαρίδη, Ο θίασος Νίνα Σιαφάλλη, Οι άλλες φωνές), Οι θίασοι μουσικής κωμωδίας και επιθεώρησης (Τα είδη και οι ρίζες του μουσικού θεάτρου στην Κύπρο, Οι πρώτες απόπειρες μετά την ανεξαρτησία, Η ακμή του μουσικού θεάτρου και ο θίασος Παπαδημήτρη), Το Θέατρο του Ρ.Ι.Κ. 1969-1971 (Το θέατρο στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση του Ρ.Ι.Κ., Η ίδρυση του Θεάτρου του Ρ.Ι.Κ. και οι άλλες δραστηριότητες του Ιδρύματος, Η σύνθεση του θιάσου, Οι παραγωγές και η πορεία του Θεάτρου του Ρ.Ι.Κ. – Ο Τύπος και το Θέατρο του Ρ.Ι.Κ., Το Θεατράκι, Το ρεπερτόριο και η επιρροή του Θεάτρου Τέχνης της Αθήνας, Τα επιτεύγματα του Θεάτρου του Ρ.Ι.Κ.), Η Πειραματική Σκηνή (Η δημιουργία του θιάσου, Οι παραγωγές, Αποτίμηση), Ο θεσμός των επιχορηγήσεων της Μορφωτικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας, Συμπεράσματα.

Το Δεύτερο Μέρος, «Η ίδρυση και η εδραίωση του κρατικού θεάτρου. Ο Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου μέχρι το 1974», αποτελείται μόνο από δύο κεφάλαια. Το πρώτο, «Η προεργασία, η ίδρυση και ο χαρακτήρας του Θ.Ο.Κ.» (σσ. 381 εξ.) διαρθρώνεται ως εξής: Η αποστολή του Τάκη Μουζενίδη ως εμπειρογνώμονα της UNESCO και η έκθεσή του 1969 (Εισαγωγικά, Η έκθεση), Η διαδικασία που οδήγησε στην ίδρυση του Θ.Ο.Κ. και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του Οργανισμού (Το σχέδιο για οργανισμό εξαρτώμενο από τη Μορφωτική Υπηρεσία, Το σχέδιο για αυτόνομο ημικρατικό οργανισμό, Η τελευταία φάση της διαδικασίας ίδρυσης, Νομοθεσία και διοικητικά σώματα, Διάλογος και κριτική), Η πολιτική της διοίκησης, κριτική και αντιπαράθεσεις (Ο διορισμός των σωμάτων, Η πολιτική και οι ενέργειες της διοίκησης, Ο καταρτισμός του δραματολογίου και η προετοιμασία για την έναρξη, Η δεύτερη επίσκεψη στην Αθήνα, Η κρίση στις σχέσεις διοικητικού συμβουλίου και Καλλιτεχνικής Επιτροπής), Συμπεράσματα. Και το δεύτερο κεφάλαιο, «Ο Θ.Ο.Κ. σε αναζήτηση ταυτότητας: η πρώτη τριετία και η σφραγίδα των διευθυντών» (σσ. 427 εξ.) αναλύει την πορεία και το έργο της χρονικής φάσης 1971-1974 του κρατικού θεάτρου: Η πρώτη θεατρική περίοδος και η διεύθυνση Χατζίσκου (Η έναρξη σύμφωνα με τα πρότυπα του Εθνικού Θεάτρου, *Αγαμέμνων*: η πρώτη αρχαία τραγωδία από κυπριακό επαγγελματικό θίασο, Η παράσταση του *Ποπολάρου*, *Ο κατα φαντασίαν ασθενής* σε σκηνοθεσία Σολομού, Η αμύχνη υποδοχή του έργου *Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα*, *Η ανλή των θανμάτων*: η πρώτη επιτυχία του Θ.Ο.Κ., *Το τίμημα της λευτεριάς* και το ζήτημα των επεταικίων παραγωγών, *Το Λεωφορείο ο Πόθος* και οι δύο σκηνοθέτες του, Εκτιμήσεις για την πρώτη θεατρι-

κή περίοδο, Τα διοικητικά προβλήματα και το «χαμένο καλοκαίρι» του 1972), Το διάστημα 1972-1974 και η συμβολή του Καραντινού (Η μεταβατική περίοδος, Η *Τρισεύγενη* σε σκηνοθεσία Σ. Καραντινού, *Ο γλάρος*: η τελευταία σκηνοθεσία του Ν. Χατζίσκου, *Οι ξεριζωμένοι* σε σκηνοθεσία Λάμπρου Κωστόπουλου, Ο Σ. Καραντινός καλλιτεχνικός σύμβουλος του Θ.Ο.Κ., Ο Σ. Καραντινός σκηνοθέτης-δάσκαλος – *Η λοκαντιέρα*, *Η θαυμαστή μπαλωματού* και *Μια πόρτα πρέπει να είναι ανοιχτή ή κλειστή*, *Ο Αίας*, *Ο Ταρτούφος*, *Το σπίτι της κούκλας*, Οι σκηνοθεσίες του Ν. Σιαφάλλη: ψυχολογικό θέατρο και έργα χαρακτήρων, *Οι Βρυκόλακες*, *Θεανώ*: το πρώτο κυπριακό έργο από τον Θ.Ο.Κ., *Δον Καμίλλο* η κωμωδία με τη μεγαλύτερη επιτυχία, *Οι ρίζες*, Οι σκηνοθεσίες του Βλ. Κανκαρίδη: νεοελληνικό ρεπερτόριο και πολυπρόσωπες παραγωγές – *Οι παλαιστές* και ο καθολικός έπαινος της κριτικής, *Ο καπετάν Γιακουμάς*, *Όμηροι*: μια απρόσμενη επιτυχία, *Το νερόν του Δρόστη*: ένα ποιητικό κυπριακό έργο, Το *Παραμύθι χωρίς όνομα*, θλιβερά επίκαιρο), Ο Θ.Ο.Κ. μετά την εισβολή (Η περιοδεία στην Ελλάδα, Η επιβίωση του Θ.Ο.Κ.), Συμπεράσματα (Τα χαρακτηριστικά του νέου Οργανισμού, Διευθυντές και σκηνοθέτες, Ρεπερτόριο και παραστάσεις).

Ακολουθεί ακόμα ένας εκτενής επίλογος (σσ. 525 εξ.) που θίγει τα εξής θέματα: Γενικά χαρακτηριστικά του κυπριακού θεάτρου κατά το διάστημα 1960-1974, Οι αντιλήψεις για το θέατρο, Οι ιδιωτικοί θίασοι και ο Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου, Οι πτυχές και οι παράγοντες της θεατρικής δραστηριότητας, Η κρατική πολιτική για το θέατρο. Σ' ένα πολύτιμο παράρτημα παρατίθεται η «Παραστασιογραφία των θιάσων Θέατρο Τέχνης, Ο.Θ.Α.Κ., Θέατρο Ρ.Ι.Κ. και Πειραματική Σκηνή» (σσ. 537 εξ.), και ο τόμος κλείνει με «Πηγές – βιβλιογραφικές παραπομπές» (σσ. 577 εξ.) και ένα λεπτομερές ευρετήριο (σσ. 591 εξ.). Λόγω της άμεσης ανάμειξης της Πολιτείας στα θεατρικά πράγματα στο χρονικό διάστημα από την απελευθέρωση από την Αγγλοκρατία έως την εισβολή του Αττίλα η θεατρική ιστορία γίνεται πιο σύνθετη και απαιτητική: πέρα από ρεπερτόριο, σκηνοθέτες και ανεβάσματα, απήχηση και υποδοχή πρέπει να αναλύσει και το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των θεάτρων, στην περίπτωση των κρατικών και τη διοικητική δομή, προϋπολογισμούς και επιχορηγήσεις, τις προσωπικότητες των καλλιτεχνικών και διοικητικών διευθυντών, το προφίλ της θεατρικής πολιτικής που ακολουθείται και τα κριτήρια επιλογών των έργων του ρεπερτορίου, τη δημόσια συζήτηση γύρω από το περιεχόμενο του ρεπερτορίου κτλ. Γι' αυτούς τους λόγους η μονογραφία της Κωνσταντίνου είναι πολύ διαφορετική από αυτή του Κατσούρη: έχουν περίπου την ίδια έκταση αλλά χαρακτηρίζονται από διαφορετικές μεθοδολογίες και καλύπτουν ένα πολύ διαφορετικό χρονικό φάσμα.

Στο τέλος ας μνημονεύσουμε ακόμα ορισμένες άλλες σκέψεις ως προς τη διερεύνηση του κυπριακού θεάτρου. Με την εμπειρία των διδακτορικών διατριβών και μελετημάτων σχετικά με τη θεατρική ιστορία πόλεων ή περιοχών, για τον Πύργο Ηλείας, την Πάτρα, την Ερμούπολη, τις πολυάριθμες εργασίες του Βογιατζή για πόλεις και χωριά της Θεσσαλίας κτλ., έχει αποκτηθεί μια μεθοδολογική πρακτική, η οποία καταλήγει στο να περιλαμβάνει στα ζητούμενα της θεατρικής ιστορίας και γενικότερα στοιχεία της πολιτισμικής ζωής, όπως είναι οι μουσικές και χορευτικές εκδηλώσεις, τα οργανωμένα καρναβάλια κτλ., όπως και ειδικότερα στοιχεία της καθαρά θεατρικής πλέον ζωής, όπως είναι το λαϊκό θέατρο, το αυτοσχεδιασμένο, το θέατρο σκιών, μεταμφιέσεις και δρώμενα κτλ., φαινόμενα που δεν συμπεριλαμβάνονται και στις δύο μονογραφίες. Μπορεί οι εκδηλώσεις αυτές στην Κύπρο να είναι ιδιαίτερα πλούσιες και σύνθετες (Έγερση του Λαζάρου ως δρώμενο, κάψιμο του Ιούδα, η δίκη του Ιούδα ως παράσταση, «Σκύλος βρωμιάς» κτλ.), ώστε να απαιτούν ξεχωριστή αντιμετώπιση, ωστόσο παραμένουν μέρος μιας συνολικής εικόνας του θεατρικού βίου. Επίσης κάποτε πρέπει να ξεπεραστεί και το γλωσσικό φράγμα και να ασχοληθεί κανείς και

με το τουρκόφωνο λαϊκό και έντεχνο θέατρο στη νησί της Αφροδίτης, ώστε να επιτευχθεί το ζητούμενο μιας συνολικής εικόνας. Ή είναι παράτολμο να υποθέσουμε πως Κύπριοι καρναζοζοπαίχτες έπαιξαν και για το ελληνόφωνο και για το τουρκόφωνο κοινό; Αλλά ας μην προτρέξουμε από αυτό το βήμα της υπέρβασης ίσως να απέχουμε ακόμα πολύ. Προς το παρόν πάντως διαθέτουμε τώρα δύο βάσιμες μονογραφίες για το ελληνόφωνο κυπριακό θέατρο έως την εισβολή του Αττίλα και αυτό δεν είναι λίγο.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΟΥΜΑΣΑΤΟΣ

Ιππλάσιον – γκιάστρα. Άθλημα και θέαμα στα βενετοκρατούμενα Επτάνησα.
Ευρωπαϊκές ημέρες πολιτιστικής κληρονομιάς 2003 «Τόποι αθλητισμού – τόποι πολιτισμού» 26-28 Σεπτεμβρίου 2003, Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Αργοστολίου, με την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού, Αργοστόλι 2003, 70σ., εικ., ISBN 960-90220-4-9.

Πρόκειται για ένα συμπαθητικό τομίδιο, που συγκροτήθηκε ως εκπαιδευτικό υλικό για την υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος με θέμα τις «έφιππες κονταρομαχίες στα βενετοκρατούμενα Επτάνησα», που πραγματοποιήθηκε τις ημέρες του παραπάνω εορτασμού. Αναψηλαφά ένα θέμα που με έχει απασχολήσει επανειλημμένως, σε μια ευρύτερη διάσταση, το κονταροχτύπημα μεταξύ κοινωνικής πραγματικότητας, λογοτεχνικού μοτίβου και θεατρικής παράστασης (Β. Πούχνερ: «Το κονταροχτύπημα στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια. Από το πολεμικό αγώνισμα στη θεατρική παράσταση», *Βαλκανική Θεατρολογία. Δέκα μελετήματα για το θέατρο στην Ελλάδα και τις γειτονικές της χώρες*, Αθήνα 1994, σσ. 103-150)· βλ. τώρα τελευταία και τη διδακτορική διατριβή του Cristiano Luciani: *Των αρμάτων οι παραχές, τον έρωτα η εμπόρεση. L'amore e gli amori. Γκιάστρες στην ελληνική και ιταλική λογοτεχνία από το Μεσαίωνα έως το Μπαρόκ (14^{ος} – 17^{ος} αιώνας)*, διδ. διατρ. Αθήνα 2007.

Το βιβλιαράκι του Τουμασάτου είναι γραμμένο με ελαφρύ χέρι, όπως αρμόζει σ' ένα εγχειρίδιο που σκοπό έχει να τραβήξει το ενδιαφέρον των μαθητών. Ξεκινάει με ένα κεφάλαιο «Εισαγωγικά. Στα χρόνια της "Σερενίσσιμα"» (σσ. 13 εξ.), συνεχίζει με «Το μεσαιωνικό βίαιο κονταροχτύπημα (Τζούστρα, tournois, torneamento, τόνος)» (σσ. 15 εξ.), περιγράφοντας κατά Σπ. Θεοτόκη (1914) το βενετσιάνικο άθλημα. Ακολουθεί κεφάλαιο για τις «Πρώτες μαρτυρίες γκιάστρας στον ελληνικό χώρο (Βυζάντιο και Κρήτη)» (σσ. 19 εξ.), που αναφέρεται στο *Χρονικό των Μωρέως*, τον *Ερωτόκριτο*, την γκιάστρα των Χανίων 1594 κατά το ιταλικό ποίημα του Gian Carlo Persio (έχει εκδοθεί στο μεταξύ από τον Cr. Luciani, Gian Carlo Persio: *La nobilissima barriera della Canea. Poema cretese del 1594*. Introduzione, testo critico e commento a cura di Cristiano Luciani, Venezia 1994 βλ. *Παράβασις* 3, 2000, σσ. 344 εξ.), την *Ερωφίλη* και τον *Βασίλεα Ροδολίνο*. Μετά έρχεται το κεφάλαιο για τη «Γκιάστρα στα Επτάνησα» (σσ. 21 εξ.), που αναφέρεται αρχικά στην *Ενγένα*, προσθέτει στα γνωστά δεδομένα και μια έφιππη αιματηρή μονομαχία στην Κέρκυρα το 1594 (στην *ιταλική Ιστορία της Νήσου Κερκύρας* του Ανδρέα Μάρμορα 1672, έκδοση και μετάφραση Ι. Μάρμορα, Κέρκυρα 1902, σσ. 281-287). Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με το *correr all'anello*, το κάρφωμα του κρίκου, και την γκιάστρα του Σαρακηνού (*il mogò*), περιστρεφόμενη φιγούρα, που αν δεν την πετυχαίνεις με το κοντάρι ακριβώς στη μέση, γυρίζει και δι-